

Косенко І. І.,
здобувачка,
Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – к. філол. наук, доцент **В. О. Юносова**

НОВІТНІ ФЕМІНІТИВИ В МОВІ ЗМІ

Словниковий склад мови постійно поповнюється за рахунок не лише запозичень, але й завдяки словотворенню. Морфеми як окремі елементи слова можуть по-різному поєднуватись як між собою, так і з коренями слів, що дає змогу їхньою обмеженою кількістю позначити практично необмежену кількість понять. У мові за кожною морфемою закріплене певне значення і місце в слові. Кожна частина мови має свій морфемний набір, власні засоби словотворення. Над дослідженням морфемного складу мови та способами словотворення працювали І. Ковалик, М. Жовтобрюх, О. Безпояско, В. Горпинич, Н. Клименко, Є. Карпіловська та інші. Нашу увагу привернули фемінітиви – слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду, які почали активно вживатися останнім часом: *доктор – докторка, кандидат – кандидатка, професор – професорка*.

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. помітною стала тенденція до «збільшення кількості іменників жіночого роду, які утворюються від іменників-назв істот чоловічого роду і поглиблюють диференціацію іменників за ознакою статі» [1, с. 90].

Мета роботи – виявити нові фемінітиви в українській періодиці та з'ясувати їхні структурно-стилістичні особливості.

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

У сучасній українській мові найпродуктивнішим способом творення іменників на позначення осіб є суфіксальний спосіб. Як свідчать матеріали суцільної вибірки з мови ЗМІ, найактивніше іменники жіночого роду творяться за допомогою суфікса **-к-**, який одночасно вказує на стать особи та її належність до певного фаху, виду діяльності тощо та поєднуваний з різними типами основ, пор.: *Вона також і докторка філологічних наук, професорка кафедри української літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки* («День», 06.10.2021); *Нагадаємо, українська письменниця, перекладачка й публіцистка 34-річна Софія Андрухович є донькою відомого письменника Юрія Андруховича* («Україна молода», 18.04.2017); *Я тут подивився, точно ж знаю, що мультимільйонерка, а по декларації нічого в людини немає* («Українська правда», 11.04.2017); *Експрем'єрка Данії написала у мемуарах про домагання експрезидента Франції...* («Україна молода»,

05.10.2021); *Як з'ясується за кілька годин, ще о шостій годині ранку Цеголко разом із **віце-спікеркою** Ради Іриною Геращенко почали важливу і таємну місію* («Українська правда», 25.05.2016).

Характерно, що утворення з суфіксом **-к-** втрачають емоційно-експресивне забарвлення [1, с. 91], витісняючи суфікси **-ш-**, **-ис-**, пор.: *директриса – директорша – директорка; актриса – акторка*. Напр.: *Як інформує Україна молода, про це заявила **директорка** Європейського агентства з підтримки надання притулку (EASO) Ніна Грегорі* («Україна молода», 19.10.2021); *У 1960-70-х роках **акторка** знімалася переважно в ролях другого плану...* («День», 26.07.2020).

Останнім часом помітною стала тенденція до дедалі частішого творення фемінітивів за допомогою суфікса **-ин-(я)**, який у другій половині ХХ ст. був непродуктивним. Зокрема в «Інверсійному словнику української мови» (1985 р.) словотвірний тип зі значенням «особа жіночого роду за професією та родом діяльності» складається лише з двох лексем – *майстриня, кравчиня*. У сучасному газетному дискурсі такі утворення значно активізувалися. Суфікс **-ин-(я)** сполучаємо переважно з основами на *-ець* (з обов'язковим чергуванням приголосних), а також на приголосний [2, с. 28]: *Світлана Кравчук є багатопрофільною **мисткинею** родом з українського міста Боярка* («День», 11.02.2021); *Українська **плавчиня** Єлизавета Мерешко в кваліфікаційному запливі на 200 метрів на Паралімпіаді в Токіо встановила світовий рекорд* («День», 26.08.2021); *Восьмирічна Віка прийшла з мамою і з нетерпінням чекає, коли ж **продавчиня** проб'є чек про сплату на довгоочікувану антистресову пластину з бульбашками* («Україна молода», 30.06.2021); ***Філологиня** вже назвала вихід видання прецедентом для Італії...* («Україна молода», 08.10.2020); *Деякі джерела об'єднують дерен, кизил і свидину в один рід дерен, — розповідає **біологиня** Марія Савчук* («День», 07.10.2021);

Згідно з новим «Українським правописом» [2, с. 28], суфікс **-иц-(я)** приєднують насамперед до основ на *-ник* (*верстальниця, набірниця, порадиниця*) та *-ень* (*учениця*): *Заступниця міністра зауважила, що Кухар є випускницею цього закладу, тому добре знає і розуміє всі його проблеми* («День», 07.07.2020); *За словами **очільниці** EASO, лише афганські громадяни подали в серпні близько 10 тисяч заяв про надання притулку в ЄС...* («Україна молода», 19.10.2021); *Людмила Олексіївно, ви багато років виступали як артистка — спочатку як гімнастка, а потім як **дресирувальниця** разом із своїм чоловіком Володимиром Дмитровичем Шевченком* («День», 04.10.2018). Однак у мові ЗМІ спостерігаємо приклади додавання форманта **-иц-(я)** до іменників з основами на *-ець*: ***Переможниця** «Євробачення-2018» Нетта Барзілай приїхала до Києва, щоб зняти кліп на нову пісню* («День», 11.07.2018); *Нана Войтенко –*

українська **науковиця**, яку знають як дослідницю болю («День», 20.10.2021); Пані Аріадна як **піаністка-виконавиця** дуже делікатна, не зловживає переобтяженнями, створює спокійну динаміку... («Україна молода», 01.10.2021); Глибоцький районний суд вирішив закрити провадження у справі про притягнення **підприємці** до адміністративної відповідальності у зв'язку з відсутністю в її діях складу адміністративного правопорушення («Україна молода», 30.04.2020).

Часто в одному реченні трапляється вживання кількох фемінітивів, утворених за допомогою різних суфіксів, як-от: **Продюсеркою** проекту є Світлана Рудюк, **директорка** Dobranichfilm, **сценаристка**, **режисерка**, **членкиня** Національної спілки кінематографістів України та Української кіноакадемії («День», 13.10.2021); ...пояснила народна **депутатка**, **членкиня** Опікунської ради «Охматдиту» Вікторія Сюмар («День», 17.03.2021); **Філологиня-русистка**, **архівістка**, **перекладачка**, **співробітниця** відділу рідкісних книжок і рукописів Колумбійського університету, **членкиня** архівної бібліотечної комісії Наукового товариства Шевченка («День», 12.05.2020).

Отже, активна участь жінок у суспільному житті викликала потребу в тому, аби відобразити саме фемінну семантику. Носіями цієї семантики виступають похідні суфіксальні лексеми, утворені від іменників чоловічого роду за допомогою суфіксів **-к-**, **-ин-(я)**, **-иц-(я)**. На думку сучасних дослідників, новітні фемінітиви є яскравим свідченням подолання гендерної дискримінації в мові, процес утворення їх є динамічним, тому потребує подальшого дослідження.

Література

1. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови; за ред. І. Р. Вихованця. Київ: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
2. Український правопис (новий): офіційний текст. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 284 с.